

UDK: 316.45-053.6(497.5 Zagreb)
316.647-053.6(497.5 Zagreb)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 20. 05. 1998.

Carmen Brčić

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb

Ognjen Čaldarović

*Filozofski fakultet, Zagreb
Odsjek za sociologiju*

POLOŽAJ MLADIH U DUBRAVI (ZAGREB): SOCIJALNA INTEGRACIJA I DEZINTEGRACIJA

SAŽETAK

U radu se, na temelju empirijskog istraživanja provedenog u proljeće 1998. godine u Dubravi, istočnom predgrađu (dijelu) Zagreba, interpretiraju neke dimenzije socijalne integracije mladih. U tom se smislu interpretiraju opći odnosi među skupinama mladih, odnos prema socijalnim ustanovama za mlade te njihove želje i perspektive. Rezultati istraživanja o navedenim dimenzijama pokazuju da su mladi permissivni, ali ne i inicijativni u međugrupnim odnosima, da se posebno ne ističu predstavnici nekih skupina kao manje "podnošljivi", da mladi uzimaju udio u ritualima i kontaktima prilagođenim njihovoj dobi i stilu života, uključujući i međusobne otvorene sukobe (tučnjave), da se relativno vrlo rijetko obraćaju za pomoć ustanovama u mjestu stanovanja te da su, s obzirom na budućnost, stavovi ispitanih uglavnom kozmopolitskoga karaktera. Istraživanjem je utvrđeno različito reagiranje omladine prema različitim dimenzijama istraživanja s obzirom na starost (skupine od 15 i od 18 godina) i spol, ali ne i s obzirom na druge varijable.

KLJUČNE RIJEČI: mladi, socijalna integracija/dezintegracija, Dubrava (Zagreb), migracije

1. Uvod

O mladima u Hrvatskoj, ali i u svijetu, raspravlja se u mnogim prilikama i u različitim referentnim okvirima. U ovom radu osvrnut ćemo se na najvažnije dimenzije povezanosti i razdvajanja mladih u jednom specifičnom socio-

prostornom okviru - naselju Dubrava u Zagrebu. Interes za ovo područje proistječe iz činjenice da je upravo ono izabrano kao podobno područje za istraživanje odnosa među mladima jer je na svoj način jedinstveno u Zagrebu, ali i vrlo specifično i za Hrvatsku s obzirom na migracije stanovništva, karakteristike stambene izgradnje, etnički sastav i prve znakove etničke teritorijalizacije u području (Čaldarović, 1989). S obzirom da ovo istraživanje predstavlja dio međunarodnog istraživanja koje se provodi u nekoliko europskih zemalja (vidi kasnije), Dubrava je izabrana kao područje kompatibilno sličnim područjima u drugim zemljama.

Dubrava je sastavni dio Zagreba, no istodobno i njegovo predgrađe, s ukupno 86.241 stanovnika i s teritorijem od 50 km² (prema rezultatima popisa stanovništva iz 1991). Naselje se razvijalo, posebno tijekom šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća, vrlo dinamično, uz izgradnju mnogih stambenih objekata koji su se neplanski širili, zauzimajući iskoristive površine i stvarajući mnoge urbanističke probleme koji se danas osjećaju, a osjećat će se i u budućnosti (v. Čaldarović i Richter, 1975). Na primjer, u razdoblju 1961.-1970. od ukupnog broja izgrađenih stambenih objekata u Zagrebu, relativno najviše je izgrađeno baš u Dubravi - čak 38,5% (v. *Jugend zwischen...*, 1997: 109-110). Zanimljivo je također da je, s obzirom na karakter stambene izgradnje i tip stanovništva koji se doseljavao u Dubravu, u tom dijelu Zagreba prevladavala privatna, obiteljska stambena izgradnja (oko 60% ukupne stambene izgradnje, a u nekim dijelovima Dubrave i više). O tome govori i nagli porast broja stanovnika - 1953. godine u Dubravi je živjelo samo 7.827 stanovnika, 1961. već 27.369, 1971. 62.209, a 1981. 81.720 stanovnika.

Dubrava je područje Zagreba naseljeno relativno mlađim stanovništvom - što je najvjerojatnije posljedica prosječnog profila stanovništva koje se naseljava na ovo područje (mlađe, nižeg stupnja obrazovanja, obitava u domaćinstvima s višečlanim i višegeneracijskim obiteljima). Osebjuna situacija u Dubravi odlikuje se i pretpostavkom da je tijekom Domovinskog rata upravo u ovaj dio Zagreba doseljen najveći broj izbjeglica i raseljenih osoba.

Nacionalna struktura stanovništva Dubrave također pokazuje neke specifičnosti u odnosu na grad Zagreb ili neke njegove druge dijelove - na primjer, udjel Srba je ispod prosjeka u Hrvatskoj i Zagrebu, ali je zato, iako ukupno vrlo malen, udjel, na primjer, Muslimana, Albanaca i Roma znatno veći negoli u Zagrebu kao cjelini. U Dubravi je također i manji udjel zaposlenih stanovnika od zagrebačkog prosjeka, što ne znači da stanovništvo Dubrave nije

zaposleno - iako ne raspoložemo preciznijim podacima, moguće je pretpostaviti da se veliki, možda i najveći broj stanovnika Dubrave, bavi tzv. sivom ekonomijom i time nadomješta manju službeno registriranu zaposlenost.

Ove osnovne naznake o profilu Dubrave i njena stanovništva (podrobnije vidi u drugim radovima) trebale su poslužiti samo kao neophodan uvod u eksplikaciju nekih temeljnih elemenata terenskog istraživanja provedenog u ovom području. Istraživanje je provedeno u okviru realizacije međunarodnog projekta "Internationales Lernen" koji zajedno s Institut für Erziehungswissenschaft I, Abteilung für Pädagogische Psychologie sveučilišta Eberhard-Karls-Universität iz Tübingena realizira Institut za migracije i narodnosti iz Zagreba u suradnji s Odsjekom za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu počev od 1995. godine i u kojemu - u poredbenom smislu - osim Njemačke i Hrvatske, sudjeluju i znanstvenici iz Nizozemske, Grčke i Letonije (o dosadašnjim rezultatima projekta vidi u objavljenim knjigama *Jugend zwischen Ausgrenzung und Integration*, 1997; *In Grenzen verstrickt*, 1995).

U ovoj fazi realizacije projekta provedeno je empirijsko eksploratorno istraživanje na populaciji mladih u Dubravi. Istraživanje je provedeno u dvije vrste škola: u osnovnim školama "Vjenceslav Novak", "Ivan Mažuranić" i "Čučerje" ispitano je ukupno 100 djece od 15 godina starosti, a u dvije srednje škole - u Poljoprivrednoj tehničkoj školi i u XII. gimnaziji - ispitano je također 100 učenika od 18 godina starosti. Uzorak prigodnoga tipa strukturiran je na navedeni način jer je trebao zadovoljiti neke pretpostavke istraživanja: 1. da će na probleme istraživanja različito reagirati učenici različite starosti - stoga su izabrane dvije ciljne skupine (15 i 18 godina starosti); 2. da će različito reagirati učenici različitoga spola - stoga su uzorkom obuhvaćeni i ispitanici ženskoga i muškoga spola; 3. da će, s obzirom na različite karakteristike područja ispitivanja (urbanizirani, ali i još uvijek ruralni, neurbanizirani dijelovi područja, područje karakterizirano izrazitom migracijom i bujanjem stambene izgradnje) u obzir valjati uzeti i škole koje se nalaze u ruralnim, ali i u urbaniziranijem dijelu područja.

Nadalje, ispitivanje je provedeno na temelju pisanog upitnika koji je sadržavao ukupno 43 pitanja, uglavnom zatvorenog tipa, s nekim otvorenim alternativama. Valja također napomenuti da je struktura pisanog upitnika prilagođena strukturi upitnika uz pomoć kojeg je provedeno slično istraživanje i u Njemačkoj i drugim zemljama u kojima se projekt realizira, čime je osigurana usporedivost rezultata. Odgovarajuće prilagodbe njemačkog upitnika bile su

nužne s obzirom na sociokulturni kontekst u Hrvatskoj, no one nisu bitno umanjile stupanj usporedivosti. Ukupan broj učenika obuhvaćenih ispitivanjem bio je 200. Ispitivanje je provedeno u proljeće 1998. godine, a realizirale su ga suradnice istraživačkog tima, Carmen Brčić i Sonja Podgorelec iz Instituta za migracije i narodnosti iz Zagreba, a računalnu obradu rezultata izvršio je Pavao Jonjić iz navedenog instituta.

U ovom dijelu izvješća o rezultatima istraživanja pozornost će se posvetiti samo nekim dimenzijama (o drugim dimenzijama vidi u drugim radovima): (1) odnosima između skupina mladih u Dubravi, (2) odnosu mladih prema socijalnim i srodnim ustanovama u Dubravi te (3) željama i ocjenama perspektiva mladih u Dubravi.

2. Odnosi među skupinama mladih

Skupina varijabli i pitanja koja su bila postavljena populaciji oslanjale su se na osnovnu pretpostavku istraživanja da su odnosi među različitim skupinama (grupama) mladih u Dubravi, kao i u drugim dijelovima Zagreba, slični (tipični), ali i različiti (specifični) te da ovise o nizu strukturnih, ali i specifičnih kontekstualnih varijabli koje su karakteristične za svaku socio-kulturnu sredinu. Već smo naglasili ranije da je područje Dubrave izrazito ekspanzivno - porast stanovnika je vrlo intenzivan, migracije također, kao i dinamika izmjene etničkog sastava stanovništva, na što također utječe i specifična struktura doseljeničkog stanovništva koja u velikom broju slučajeva rezultira podjelama ukupnog stanovništva na "starosjedioce" i "novodošle", ali i na različite etničke skupine (Janjevci, Hercegovci, Bosanci, Romi i sl.). S obzirom na vrlo dinamičnu sliku prostornih kretanja stanovništva u ovom području Zagreba i prve zabilježene primjere rezidencijalne diferencijacije i segregacije (npr. segregiranje Janjevaca u samo neke dijelove Dubrave, primjerice, u Konjšćinskoj ulici i u neposrednom susjedstvu; naseljavanje Hercegovaca u sjeverni dio područja, "Bosanaca" u Sesvete gdje se, za dio Sesveta, već rabi naziv "Mala Bosna", Posavaca i izbjeglih stanovnika iz Bosne i Hercegovine u Retkovec, Roma u Kozari Bok i Kozari Putove i sl.), istraživače je zanimalo postoje li neki stavovi mladih koji se vezuju uz lakšu ili težu komunikaciju s predstavnicima drugih etničkih skupina. S obzirom na rečeno, u upitniku je postavljeno i sljedeće pitanje: "U Dubravi (kao i u drugim dijelovima Zagreba) žive ljudi različitoga socijalnog, kulturnog i drugog podrijetla. Kako ocje-

njuješ međusobne odnose tamo gdje živiš?” Odgovori na postavljeno pitanje strukturirani su na sljedeći način:

1. Uglavnom se može izaći na kraj	42,0% odg.
2. Živimo dobro zajedno	38,5%
3. S nekim predstavnicima drugih skupina postoje problemi	9,5%
4. Gotovo i nema međusobnih odnosa i dodira	6,5%
5. Čini mi se da je zajednički život nepodnošljiv	3,5%

Dobiveni rezultati pružaju relativno optimističnu sliku ocjene međusobnih odnosa mladih u Dubravi - oko 80% ispitanih ustvrđuje da se, zapravo, može “izaći na kraj” (s drugima!), odnosno da se živi dobro, a znatno manji broj ispitanih ocjenjuje da s nekim skupinama ima određenih problema (oko 10% odgovora). Indikativan je i odgovor koji dramatičizira situaciju ustvrđujući da je zajednički život zapravo nepodnošljiv, no takav stav ima samo 3,5% ispitanih, kao i odgovor koji govori o indiferentnosti ispitanih - stav o tome da zapravo i nema međusobnih dodira među predstavnicima različitih skupina. Ovakvi rezultati govore prije svega o permisivnoj strukturi međusobnih odnosa, o stanovitoj rezerviranosti, a ne o inicijativnoj, u kojoj bi, na primjer, alternativa “može se izaći na kraj s drugima” bila tek marginalno zastupljena.

Zanimljivo je vidjeti i koje se skupine, odnosno njihovi pripadnici, naznačuju kao najproblematičniji u zajedničkoj komunikaciji. Valja na prvome mjestu istaći da 70% ispitanih uopće ne smatra da postoje posebne skupine koje bi mogli označiti problematičnima, a 30% ih ipak nalazi. Postoje također neke zanimljive razlike u starosti ispitanih s obzirom na navedena opredjeljenja: među onim ispitanicima koji ipak podupiru stav da postoje predstavnici problematičnih skupina, podjednak je udjel ispitanika ženskog i muškog spola (svaka skupina ispitanika po 50% odgovora), dok je među spolovima razlika izražena s obzirom na alternativu koja ističe da takvih skupina nema: 74% ispitanika ženskog spola i 63% ispitanika muškog spola. Nadalje, razlike u stavovima postoje i s obzirom na starost ispitanih: mlađi ispitanici u manjoj mjeri smatraju da takve skupine postoje (38,3%), dok u znatno većoj mjeri to smatraju stariji ispitanici (61,7%).

Radi ilustracije, navest ćemo i sve pripadnike “predstavnik problematičnih skupina”, onako kako su ih naveli mladi u Dubravi: 42 ispitanika navode Janjevce, 13 Rome, 12 Albance, 4 puta se navode “stariji ljudi”,

“skinheadsi” i Srbi, 3 puta Hercegovci, 2 puta “punkeri”, a jedanput se navode pripadnici *Bad Blue Boysa*, Prigorci, Crnci, Muslimani, Zagorci i Dalmatinci. Postoje male razlike između pripadnika mladeži različita uzrasta, no one su samo indikativne, kao uostalom i odgovori ispitanika koji samo indiciraju percepciju “stupnja problematičnosti” pojedinih skupina stanovnika, onako kako ih percipiraju mladi Dubrave u ovom istraživanju.

Analiza podataka prema spolu i dobi ispitanika, kao dvjema varijablama koje su pokazale da utječu na različito strukturiranje odgovora ispitanih, a što je bila jedna od polaznih pretpostavki istraživanja, malo će detaljnije približiti iznesene stavove i ukazati na moguće razlike.

Podatci pokazuju da djevojke imaju općenito pozitivnije stavove prema zajedničkom životu, a mladići negativnije: 47% djevojaka smatra da se “s drugima može izaći na kraj”, a takav stav ima samo 34% mladića; nadalje, 6,8% djevojaka smatra da ima problema s predstavnicima drugih skupina, a skoro je dvostruko više mladića koji podupiru isti stav - 13,4%. Indikativan je i stav, premda se odnosi na mali uzorak ispitanih, da 6 ispitanih mladića smatra da je zajednički život nepodnošljiv, dok takav stav izražava samo jedna djevojka. Statistička analiza pokazuje da se ovdje radi o povezanosti srednjeg intenziteta (Cramerov koeficijent na bazi 95% sigurnosti iznosi 0,039).

Različita starost ispitanice mladeži u Dubravi - iako se ne radi o značajnim razlikama (samo tri godine - ispitanici su bili stari 15 ili 18 godina) - ipak pokazuje neke interesantne razlike u stavovima mladih s obzirom na njihovu starost. Opći zaključak koji se, s obzirom na razlike u dobi, može izvući je da mlađi ispitanici drže da su odnosi među različitim skupinama dobri, a nešto stariji smatraju da postoje problemi u odnosima. Tako, na primjer, 50% ispitanih u petnaestogodišnjaka smatra da su odnosi dobri, a samo 27% osamnaestogodišnjaka; slično pokazuju i odgovori na alternativu “može se izaći na kraj s drugima” - 34% petnaestogodišnjaka podupire taj stav, i čak 50% starijih (osamnaestogodišnjaka). “Može se izaći na kraj s drugima” predstavlja, dakako, samo permisivan stav, no svakako ne i pozitivan i inicijativan prema predstavnicima drugih skupina.

S obzirom na dosadašnje nalaze, mogli bismo zaključiti da su skloniji pesimističkom ocjenjivanju situacije ispitanici starije dobi i muškog spola, a upravo je suprotno u slučaju mladih ispitanika ženskog spola.

Istraživače je također zanimalo jesu li mladi stanovnici Dubrave vidjeli ili čak osobno sudjelovali u takvu otvorenom "sukobu među mladima" (tučnjava, na primjer). Stoga im je u upitniku i postavljeno pitanje a dobiveni odgovori su strukturirani na sljedeći način:

1. Čuli su o tučnjavi (sukobima) mladih	34,5% odg.
2. Sudjelovao je samo kao promatrač	32,5%
3. Osobno je sudjelovao u tučnjavi	16,5%
4. Niti je vidio, niti sudjelovao	16,5%

Iz prezentiranih je podataka vidljivo da je znatno manji broj ispitanih osobno sudjelovao u tučnjavama, a najveći je broj ili čuo da takvo što postoji ili je bio samo promatrač. Analiza podataka prema spolu i starosti ispitanih pokazuje očekivane odnose - mladići su znatno češće sudionici u tučnjavama od djevojaka (34,1% : 4,2%), a ispitanici ženskog spola daleko su češće samo promatrači (38,1%) ili su samo o tučnjavama čule (38,1%). Podatci također pokazuju da je tučnjava s drugim predstavnicima stanovništva u Dubravi i dobno određena - više i češće se tuku mlađi, a rjeđe stariji ispitanici. S obzirom na rečeno, mogli bismo zaključiti da u tučnjavama mladih u Dubravi u pravilu više sudjeluju mlađi stanovnici i to gotovo isključivo muškog spola.

Da bismo nešto pobliže saznali o razlozima eventualnih tučnjava među mladima u Dubravi, postavili smo pitanje koje je trebalo istražiti *osnovne uzroke tučnjave*. Rezultati odgovora na pitanje o osnovnim razlozima tučnjave su sljedeći:

1. Pripadnost pojedinoj skupini ("škvadri")	29% odg.
2. Provokativno ponašanje	25%
3. Ne znam	17%
4. Alkohol i droga	14,5%
5. Različita nacionalna pripadnost	7,5%

Odgovori na navedeno pitanje strukturirani su prema očekivanoj starosti ispitanih - fenomen tuče karakteristika je i posljedica okupljanja mladih u posebne skupine, grupe, "škvadre", odnosno gangove, a razlozi izbijanja tuče su često gotovo u potpunosti nerazumljivi ostalima. Stoga je indikativno da su dva najistaknutija odgovora na postavljeno pitanje "pripadnost skupini (škvadri)" i "provokativno ponašanje", kao što je i indikativno da se različita nacionalna pripadnost ne navodi kao bitan razlog izbijanja tučnjava.

Posljednje pitanje kojim smo željeli detaljnije utvrditi karakter međusobnih odnosa mladih okupljenih u skupine je opći stav o *ulozi tučnjava* (sukoba) među skupinama kao izrazu grupne dinamike među mladima u Dubravi. Odgovori na navedeno pitanje ovako su se strukturirali:

1. Tučnjave je potrebno spriječiti	37% odg.
2. Tučnjave nisu potrebne	28%
3. Svejedno mi je, držim se po strani	19,5%
4. To je dobro jer je tučnjava katkad potrebna	12,5%
5. To je dobro i ja se pridružujem tučnjavi	3,0%

Ovakva strukturacija stavova pokazuje da najveći broj mladih ne podržava tučnjavu kao oblik socijalne dinamike mladih u Dubravi, a znatno manji smatra da je takav oblik komunikacije ponekad potreban i koristan te u njemu osobno sudjeluje. Podatci također pokazuju da znatno manje ispitanika ženskog spola podržava ideju o potrebnosti tučnjave, a nešto pozitivniji stav prema tučnjavi imaju mladići - što je kompatibilno ranije utvrđenom rezultatu ovog istraživanja o tome da u tučnjavama u pravilu sudjeluju mlađi ispitanici muškog spola. Tome u prilog govori i vrijednost Cramerova koeficijenta od 0,003, uz 95% sigurnosti procjene o povezanosti spola i stava prema tučnjavama.

Ovime smo iscrpili najosnovnije spoznaje o međusobnim odnosima mladih u Dubravi. U sljedećoj cjelini osvrnut ćemo se detaljnije na odnos mladih prema različitim tipovima ustanova u Dubravi i njihovim ulogama u socijalizaciji mladih.

3. Odnos prema socijalnim i srodnim ustanovama

Uloga socijalnih ustanova u mnogim slučajevima je iznimno važna i nužna, posebno za sredine u kojima postoji velika mobilnost stanovništva, imigracija i potencijalni sukobi stanovnika na različitim temeljima. S obzirom na rečeno, interesiralo nas je kakav je odnos mladih prema socijalnim ustanovama u Dubravi, što od njih očekuju, koliko često im se obraćaju te što predstavlja najvažnije probleme s kojima se suočavaju.

Odgovori ispitanika na pitanje o tome koje “najvažnije probleme trenutno imaju” dat će nam sliku o presjeku problemske situacije mladih u Dubravi:

1. Ima problema s novcima	28,0%
2. Ima problema u obitelji	19,6%
3. Ima problema sa susjedima	16,0%
4. Ima problema s djevojkom/dečkom	13,5%
5. Ima problema s prijateljima	12,5%
6. Ima problema s nastavnicima	4,5%

Ovakva struktura “problema” svakako nije posebno tipična za mlade u Dubravi, no ipak je indikativna. Indikativno je također da najveći broj mladih nema određene probleme s nastavnicima u školi (95,5%), s prijateljima (87,5%), s djevojkom ili dečkom (86,5%), sa susjedima (84,0%) niti u obitelji (81,0%).

Interesantne su razlike koje su ustvrđene s obzirom na percepciju problema prema spolu ispitanika - primjerice, znatno više djevojaka ima probleme u obitelji i s dečkom, nego što to izjavljuju ispitanici muškog spola. Indikativno je također da ispitanici starije dobne skupine (18 godina) nešto češće izjavljuju da imaju probleme s novcima i u odnosima s dečkom (djevojke) - što je, zapravo, tipično za starije godište ispitanika (veći i češći emocionalni problemi, potreba za većim novčanim sredstvima radi izlazaka i sl.). Usporedba rezultata u odnosu na spol ispitanika pokazuje da ispitanici ženskog spola u većoj mjeri izjavljuju da imaju problema s dečkom, s prijateljima i s novcima. Iz navedenog bi se moglo zaključiti da se tipični problemi mladih u Dubravi odnose najviše na skupinu starijih ispitanika - osamnaesto-godišnjaka, a da se svode na probleme s nedostatkom novca, probleme u odnosima s prijateljima i u odnosu s partnerima (“dečki”).

Interesantno je također da najveći broj mladih u Dubravi zapravo ne poznaje “ustanove za savjetovanje mladih” u svojoj lokalnoj sredini (poznaje ih tek oko 7% ispitanih). Bilo je stoga za očekivati da je veoma malen broj mladih uključenih u ovo ispitivanje posjetio neko od savjetovališta - samo 2 ispitanika. Naravno, ovdje valja uzeti u obzir i činjenicu da postoji velika vjerojatnost da su mladi uskratili točne odgovore zbog diskrecije ili stida. Iz navedenog proistječe da zanemariv broj mladih posjećuje neku od socijalnih ustanova u Dubravi, odnosno da se ovim istraživačkim instrumentom (upitnikom) nisu mogli saznati u potpunosti iscrpni odgovori na željeno pitanje.

Istodobno, na taj način nismo došli do spoznaje o dimenzijama problema koje mladi imaju i o kojima žele raspravljati u nekoj od socijalnih ustanova, odnosno potražiti pomoć i savjet.

4. Želje i perspektive mladih u Dubravi

Želje i perspektive mladih u Dubravi bile su posljednji problemski odjeljak u našem eksploratornom ispitivanju o kojem ovdje izvješćujemo. Ovim se "blokom" željelo ustvrditi u kojim se okvirima konstituiraju životni ciljevi, akcije, ideje i želje mladih u Dubravi. Zbog toga je u ovom odjeljku upitnika postavljeno nekoliko pitanja koja su izražavala ciljne stavove s kojima su se mladi trebali više ili manje složiti, odnosno u potpunosti ih prihvatiti ili odbiti. Interpretirat ćemo najvažnije dimenzije navedenih aspekata.

Najveći broj mladih u potpunosti podupire "jednakost između žena i muškaraca" (65,5% odgovora), pri čemu je vidljivo da znatno veći udjel u odgovorima na ovo pitanje pripada ispitanicima ženskog spola (61,1% : 38,9%). Razlika u odgovorima ispitanika različite starosti značajno je manja i statistički nije značajna - 53,4% osamnaestogodišnjih ispitanika podupire navedeni stav, a isti stav podupire 46,5% petnaestogodišnjih ispitanika. Mogli bismo stoga zaključiti da je stav o ravnopravnosti spolova više izražen kod ženskih ispitanika i nešto izrazitije kod starijih.

S obzirom na osjetljivo pitanje o odnosima među mladima različitih nacionalnosti, a koje je interesantno s obzirom na intenzivnu migraciju u Dubravi, doseljavanje izbjeglica i raseljenih osoba na to područje kao posljedica ratnih zbivanja na tlu Hrvatske između 1991. i 1995., interesirao nas je i stav mladih prema postojanju eventualnih razlika u druženju s pripadnicima različitih nacionalnosti. Odgovori na stav - "U buduću bih želio imati više dodira s mladima drugih nacionalnosti" - strukturirali su se na sljedeći način: s takvim se stavom u potpunosti slaže 25,5% ispitanih, a djelomično slaže 15,5% ispitanih, što znači da oko 40% ispitanih podupire navedeni stav. Zanimljivo je, međutim, i vrlo indikativno, da se s takvim stavom uopće ne slaže čak 19,0% ispitanih, a da 11,5% ispitanih djelomično ne prihvaća takav stav, što znači da oko 30% ispitanih zapravo ne želi u budućnosti imati više dodira s ljudima drugih nacionalnosti. Podatci također pokazuju da su ispi-

tanici ženskog spola znatno spremniji prihvatiti navedeni stav (na primjer, 72,2% ispitanica podupire takav stav, a samo 27,4% mladića). Razlike između ispitanika prema spolu smanjuju se u odbacivanju navedenog stava - 55% muških i 44% ženskih ispitanika. Nema bitnih razlika u stavovima mladih s obzirom na dob u vezi sa stavom o većem kontaktu s pripadnicima drugih nacionalnosti.

Nadalje, najveći broj mladih u Dubravi buduće probleme "nalaženja posla" ne percipira kao jedan od važnijih problema niti ne podupire u većoj mjeri stav da za njega u Hrvatskoj "nema budućnosti". Općeniti stav mladih "prema budućnosti i tipu ustroja društva u budućnosti" ispitali smo pomoću nekoliko stavova:

1. Ujedinjeni svijet i Europa bez granica	22%
2. Hrvatska samo za Hrvate	19,5%
3. Hrvatska u kojoj žive pripadnici raznih nacionalnosti	18,5%
4. Ljudima će jedino biti važno mjesto u kojem žive	15%
5. Nijedna od navedenih mogućnosti	25%

Odgovori na postavljeno pitanje pokazuju zanimljivu polarizaciju u odgovorima ispitanih - gotovo podjednak broj ispitanih odlučuje se za kozmopolitsku orijentaciju (ujedinjeni svijet) kao i za nacionalističku varijantu (Hrvatska samo za Hrvate). S obzirom na opredjeljenost ispitanika za alternativu u kojoj bi u Hrvatskoj živjeli pripadnici različitih nacionalnosti, kozmopolitska orijentacija je ipak značajnije prisutna kao vrijednosna orijentacija mladih Dubrave. Analiza rezultata u odnosu na različitu dob ispitanika nije pokazala gotovo nikakve značajnije razlike u opredjeljivanju mladih Dubrave, dok se neke razlike s obzirom na spol ispitanih primjećuju. Od ukupnog broja osoba koji su se odlučili za alternativu "Hrvatska u kojoj žive stanovnici različitih nacionalnosti" (37 osoba), 7 je muškog, a čak 30 ženskog spola. Navedeni podatak valja usporediti s podatkom da se 26 muških ispitanika, a samo 12 ispitanica, opredjeljuje za alternativu "Hrvatska samo za Hrvate". Ovi podatci su samo indikativni i nemaju statističku značajnost, no ukoliko bismo ih interpretirali, mogli bismo zaključiti da su ispitanici ženskog spola "više kozmopoliti", a oni muškog spola "više nacionalisti".

5. Zaključna napomena

Dimenzije istraživanja o kojima smo izvijestili u ovom radu pokazale su da je mladež u Dubravi izložena problemima tipičnim za mlade uopće, no ipak s nekim specifičnostima. Sve rezultate koje smo ovdje iznijeli valja uzeti kao indikativne i deskriptivne, s obzirom na veličinu uzorka i tip uzorkovanja. No, neovisno o ovim ograničenjima, populacija mladih u Dubravi pokazala se zahvalnom istraživačkom temom i u okviru daljnje realizacije navedenog projekta bit će predmetom istraživanja uz primjenu različitih kvalitativnih tehnika proučavanja.

LITERATURA

ČALDAROVIĆ, O. (1989). *Društvena dioba prostora*. Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske.

ČALDAROVIĆ, O. (1991). "Socialist Urbanisation and Social Segregation", u: J. Simmie i J. Dekleva. *Yugoslavia in Turmoil: After Self-Management*. London and New York: Pinter Publishers, str. 131-143.

ČALDAROVIĆ, O. i M. RICHTER (1975). *Sociološka studija južne Dubrave (Zagreb)*. Zagreb: Urbanistički zavod grada Zagreba.

In Grenzen verstrickt (ur. R. Leiprecht) (1995). Duisburg: Duisburger Institut für Sprach- und Sozialforschung.

Jugend zwischen Ausgrenzung und Integration (ur. M. Švob, J. Held i V. Katunarić) (1997). Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.

Carmen Brčić, Ognjen Čaldarović

THE POSITION OF YOUTH IN DUBRAVA (ZAGREB): SOCIAL INTEGRATION AND DISINTEGRATION

SUMMARY

Based on the empirical results of a survey conducted in the summer of 1998 in Dubrava, an eastern suburb (part) of Zagreb, the paper interprets some dimensions of the social integration of youth. In this sense, it interprets the general relationships among groups of youth, the relationship to social institutions for youth and the wishes and perspectives of youth. The results of the study on the above-mentioned dimensions show that young people are permissive, but not also initiative in their intergroup relationships, that representatives of some groups are not emphasised as "intolerable", that young people participate in rituals and contacts adapted to their age and life style, including also open conflicts (fights) among themselves, that they relatively very rarely ask for help from institutions in their place of residence, and that the attitudes of the respondents in regard to the future have mainly a cosmopolitan character. The study confirmed the reactions of youth to the different dimensions of the study differed with regard to age (the groups of 15-year olds from the 18-year olds) and with regard to sex, but not in regard to the other variables.

KEY WORDS: youth, social integration/disintegration, Dubrava (Zagreb), migrations